

גליון קכ"ד (שנה ג')
פרשת שמייני תשפ"ה

אוצר באר יעקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דחסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

הכשר אוכלין לטומאה בנתינת משקין שלא על ידי בעלים ובקדשים

מחלוקת הראשונים בניתנו לרצון הנותן שלא לרצון הבעלים ✦ דעת הקצות לפי הרמב"ם שממון גבוה אין לו הכשר מן התורה ✦ ישוב סתירת הרמב"ם בענין טומאה הותרה בציבור לפי הקצות ✦ דין אתרוג של מעשר שני לפי הקצות שצריך רצון בעלים ✦ הכשר לקדשים על ידי משקים טמאים ✦ אם אדם יכול לאסור חפץ של הפקר ✦ משקים שציוותה התורה ליתן על הכשר או שהם צורך גבוה ✦ יישוב דברי הפנים יפות שאין נותנין שמן במנחת סוטה שלא תוכשר ולא טמא ✦ דעת הקהלות יעקב שדי ברצון מי שיש לו זכות ההשתמשות ✦ לפי הרמב"ם נחלקו בזה סוגיות הגמרא

הנה

למדו חז"ל (חולין לו.) ממה שנאמר בפסוק (ויקרא יא. לד) 'מכל האכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא, וכן ממה שנאמר בהמשך הפרשה (פסוק לח) 'וכי

יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם', שאין אוכל נעשה מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים או אחד משאר שבעה משקין (והובא דרש זה בדברי רש"י

ויקרא שם). וכבר הארכנו במקום אחר (פניני באר יעקב, שמייני) בטעמי הדבר כפי מה שביארוהו הראשונים.

◀ ◀ ◀

פנינים

ירידת אש מן השמים על קרבנות יום שמיני למילואים

שחט העולה. ואם כן מה שנעשה בידי אדם על ידי אהרן נעשה כדין שהקדים החטאת לכל עבודותיה, אלא שמן השמים כשירדה האש שרפה העולה תחילה. ועל זה היתה הקושיא, מדוע לא שרפה תחילה את החטאת, כדין לכתחילה לגמור את החטאת תחילה, כיון שהוא העלה על המזבח את החטאת תחילה.

ובהעמק דבר (פסוק י.) כתב על מה שנאמר בפסוק שהקטיר את החטאת לפני שחטת העולה, אף שהדין הוא שבהקטרה העולה קודמת לחטאת, שכן היה הציווי כאן בהוראת שעה לגמור החטאת קודם. ועוד כתב אחר כך (פסוק יג) לבאר שבאמת ציווי זה אינו נגד הדין שהקטרת עולה קודמת, כיון שבין כך עדיין לא היה אש על המזבח, ואין נפקא מינה מה הוא מעלה תחילה על המזבח.

על כל פנים מובאר מדבריו שלא כדעת מהר"י קורקוס, אלא בכל ענין לכתחילה הקטרת העולה קודמת להקטרת החטאת. ואם לא היה כאן ציווי מיוחד, היה עליו לשחוט העולה ולגמור עבודתה לפני הקטרת אימורי החטאת.

עוד כתב הנצי"ב (פסוק יג), שכשירדה האש מן השמים שרפה תחילה מה שהיה למעלה. ולפי זה לא קשה מדוע נשרפה העולה קודם לחטאת, כיון שבאה האש מלמעלה והלכה כדרכה, שרפה תחילה את העולה שניתנה אחר החטאת והיתה מונחת מעליה.

אך בהמשך דבריו (פסוק כד) כתב הנצי"ב, שהחלבים היו מונחים למעלה על העולה, ואף על פי כן היה נס ששרפה האש תחילה את העולה שהיתה מונחת מלמטה, משום שכן הוא הדין שהקטרת העולה קודמת להקטרת החטאת. והיינו כשיטתו הנ"ל שבכל אופן הקטרת העולה קודמת, ורק הם נצטוו בהוראת שעה להעלות אימורי החטאת על המזבח לפני העלאת העולה.

ומה שכתב שהחלבים היו מונחים על העולה, נראה כוונתו לחלבי השלמים שנעשו אחר העולה, ובהם הוצרכו לנס לשרוף תחילה את איברי העולה שהיו מונחים מלמטה, אבל חלבי החטאת היו מונחים תחת העולה.

ובמשך חכמה (בפרשתנו) כתב, שבקרבן אהרן הקריב את חלבי החטאת קודם לעולה, אף שהדין הוא שהקטרת עולה קודמת, משום שחטאת זו היה לה דין אחר שהרי נשרפה כולה. אולם בקרבן העם רק שחט וזרק הדם קודם לעולה, אבל בהקטרה על גבי המזבח הקדים את העולה תחילה כדין, כיון שהיתה נאכלת כדין כל חטאת. וזהו שנאמר (פסוק טז) 'ויקרב את העולה ויעשה כמשפט', ולא נאמר ויעשה כראשון כמו שנאמר בחטאת, משום שעולה זו הקריב על גבי המזבח קודם חלבי החטאת ולא כראשון כקרבן אהרן. ועל כל פנים גם דבריו הם שלא כדברי מהר"י קורקוס, אלא סבר שיש להקדים הקטרת העולה אף לכתחילה.

בקרבנות יום שמיני למילואים, אחר שעשה אהרן את כל סדר העבודה, שחיטה זריקה והקטרה, נאמר בתורה (ויקרא ט. כד) 'ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים'. והקשה מרן הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע, מדוע נאמר תחילה 'את העולה', שמשמע שקדמה האש ושרפה תחילה את העולה לפני החלבים שהם אימורי החטאת, והרי הדין שחטאת קודמת לעולה, ונתבאר הטעם בדברי חז"ל (זבחים יז.) והובא ברש"י (ויקרא ה. ח), שצריך שיכופר לו תחילה על חטאו, ורק אחר כך יוכל להביא עולה שהיא דורון. ותיירץ מרן מהר"ד, שהקב"ה עשה כן בכוונה שתישרף העולה לפני החטאת, בכדי להראות שלא נחשב להם חטא העגל לחטא ואינם צריכים לכפרה.

ולכאורה יש להתבונן בקושייתו, שהרי במשנה (זבחים פט.) שנינו 'דם חטאת קודם לדם עולה, איברי עולה קודמין לאימורי החטאת מפני שהוא כליל לאישים'. הרי מובאר, שאף שבשחיטה זוריקת הדם החטאת קודמת, מכל מקום בהקטרה העולה קודמת. ואם כן אין כאן קושיא מדוע נאמר ששרפה האש תחילה את העולה לפני החלבים של החטאת, שכן הוא הדין שהקטרת עולה קודמת להקטרת החטאת.

ונראה ליישב על פי דברי מהר"י קורקוס ביישוב דברי הרמב"ם. דהנה הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ט ה"ה) כתב, שדם חטאת קודם לדם העולה מפני שדם החטאת מכפר, ואיברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני שהעולה כולה לאישים. ובהמשך דבריו (הלכה ו.) כתב הרמב"ם, 'חטאת קודמת לעולה שנאמר (ויקרא ה. ח) את אשר לחטאת ראשונה'. ומה שחזר הרמב"ם וכתב בסתם שחטאת קודמת לעולה, ולא פירש שזהו רק בשחיטה ובזריקת הדם, נראה מלשונו שהחטאת קודמת לעולה בכל דבריה אף להקטרה, ואם כן הרי הוא סותר דבריו הראשונים, שכתב שבהקטרה העולה קודמת.

ובכסף משנה מביא בשם מהר"י קורקוס, שפירש בדעת הרמב"ם שלכתחילה צריך לגמור לגמרי את כל מעשה החטאת אף ההקטרה, ורק אחר כך לשחוט העולה. אבל בדיעבד אם שחט שניהם זה אחר זה, ושני הדמים לפנינו וכן שני ההקטרות לפנינו, בזה אנו אומרים שבזריקה יקדים החטאת ובהקטרה יקדים העולה. נמצא שמה שאמר המושג שאיברי עולה קודמין הוא רק בדיעבד.

ולפי זה מיושב מה שהקשינו, ומדויק היטב בלשון הפסוק, שהרי נאמר בקרבן אהרן ששחט החטאת וזרק דמה והעלה אימוריה החלב והכליות על המזבח, אלא שהאש לא ירדה עדיין מן השמים, ורק אחר כך נאמר (פסוק יב) 'וישחט את העולה'. וכן צריך לומר שעשה בקרבן העם שנאמר 'וישחטו ויחטאוהו כראשון' ואחר כך 'ויקרב את העולה ויעשה כמשפט', שגמר כל מעשה החטאת ואחר כך

מחלוקת הראשונים בנייתו לרצון הנותן שלא לרצון הבעלים

עוד למדו חכמים מפסוקים אלו כמה פרטי דינים בהלכה זו. ואחד מן הפרטים הוא, שאין האוכל נעשה מוכשר לקבל טומאה אלא כשניתנו עליו המשקים לרצון, כמבואר במשנה (מכשירין פ"א מ"א, ועוד), אבל משקים שנפלו על האוכל שלא לרצון אינם מכשירים אותו לקבל טומאה. ונלמד דין זה ממה שנאמר 'וכי יותן מים' הקרי הוא יתן והכתיב הוא יתן, מכאן דרשו חכמים (קידושין נט: בבא מציעא כב:) 'מה יתן לדעת אף כי יותן נמי לדעת'.

והנה **הרמב"ם** (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) כתב: 'ואינן מכשירים עד שיפלו על האוכלין ברצון הבעלים'. וכן כתב עוד להלן (פ"ב ה"א): 'והוא שינתן עליהן ברצון הבעלים'. ומבואר מדבריו, שצריך שינתנו המים דווקא לרצון הבעלים, אבל רצון אדם אחר אין מועיל להכשירו לקבלת טומאה. אולם **בתוספות** (בבא קמא צח. ד"ה הא קמ"ל; בבא מציעא ל. ד"ה אף עובד) מבואר, שלרצון הנאמר בהכשר אוכלים, וכן לענין עבודה בפרה אדומה, פירושו לרצון העושה היינו רצון נותן המשקה, ואין צריך בדווקא את רצון הבעלים.

וה**הכסף משנה** (שם פ"ב ה"א) מביא שכן כתב **הרשב"א** בחידושו (חולין לא: בשם תוספות. ומבאר הרשב"א שכך נראה, כיון שעיקרו של הדרש מיתון דומיא דיתן, אם כן יותן משמע שניתן על ידי אחרים ברצון הנותן בין לרצון הבעלים ובין שלא ברצונו. וכתב הכסף משנה, שבדעת הרמב"ם צריך לומר שהבין כך מסברא שרק רצון הבעלים מכשיר, שאין מסתבר לומר שרצון אחרים יגרום טומאה לדבר שאינו שלהם.

דעת הקצות לפי הרמב"ם שממון גבוה אין לו הכשר מן התורה

הקצות החושן (סי' תו ס"ק א) כתב, לענין מחלוקת רבי יוסי הגלילי וחכמים (בבא קמא יב: ועוד בכמה מקומות) אם קדשים קלים ממון גבוה הם או ממון בעלים. ונחלקו הראשונים (ראה רא"ש בבא קמא פ"א סי' טו; בכורות פ"ה סי' א) איך פוסקים להלכה, אם כחכמים שממון גבוה הם, או כרבי יוסי הגלילי שקדשים קלים ממון בעלים. וכתב הקצות החושן, שיש להוכיח מדברי הגמרא (חולין לו: וכעין זה בפסחים כ:) שקדשים קלים ממון בעלים. שבגמרא רצו להוכיח שחיבת הקודש מכשרת מדאורייתא את האוכל לקבל טומאה אף שלא באו עליו משקים, שאם לא כן איך נעשה בשר קדשים מוכשר לקבל טומאה, הרי דם קדשים אינו מכשיר, וכן משקין דבי מטבחים טהורים ואין מכשירים, ובהכרח שחיבת הקודש מכשרת מדאורייתא. ודחו, שמדובר כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנהר בעודה בחיים ועדיין משקה טופח עליה לאחר שנשחטה, ובמים אלו שמונחים עליה הוכשרה עכשיו לאחר שחיטה לקבל טומאה.

וכתב הקצות החושן, שלפי מה שכתב הרמב"ם שהכשר נעשה רק על ידי רצון הבעלים, יקשה איך מתכשרים לקבל טומאה הרי קדשים אין להם בעלים. ובהכרח צריך לומר, שקדשים קלים ממון בעלים הם, וממילא שייך שיהיה כאן רצון בעלים.

על פי זה יישב מה שנקטו בגמרא דווקא פרה של זבחי שלמים ולא שאר קדשים, ורש"י נתקשה בזה מדוע נקטו דווקא זבחי שלמים. ולפי מה שנתבאר מובן, שרק קדשים קלים שיש להם בעלים יש להם הכשר, אבל קדשי קדשים שאין להם בעלים אין להם הכשר מן התורה אם חיבת הקודש אינה מכשרת מדאורייתא, שכן לדעת הרמב"ם צריך שיהיה רצון בעלים, ולכן נקטו פרה של זבחי שלמים.

ולפי דברי הקצות החושן, מלבד שיש לנו ראייה מדברי הגמרא שקדשים קלים ממון בעלים, יש לנו לכאורה גם ראייה מדברי הגמרא לדעת הרמב"ם שצריך דווקא רצון הבעלים. שאם נאמר שרצון הנותן מועיל אף שאינו בעלים כדעת תוספות, מדוע נקטו בגמרא דווקא זבחי שלמים, הרי גם בשאר קדשים שייך הכשר על ידי רצון הנותן.

ישוה סתירת הרמב"ם בענין טומאה הותרה בציבור לפי הקצות

לאור דברי הקצות החושן מביא **הכלי חמדה** (שמיני) בשם חכם אחד ליישב סתירה בדברי הרמב"ם. שהנה **הרמב"ם** (הל' ביאת המקדש פ"ד ה"ח) פסק כדעת רבי יהודה, שאין הציץ מרצה רק בעודו על מצחו של הכהן גדול, ומצד שני פסק (שם ה"ט) כמאן דאמר טומאה דחוייה בציבור ולא הותרה. ושני פסקים אלו לכאורה אינם מתיישבים יחד, שהרי מובא בגמרא (יומא ז:) שאמר לו רבי שמעון לרבי יהודה הסובר שרק כשהציץ על מצחו של כהן מרצה, כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח, שהרי אין הציץ על מצחו ביום כיפור, ובהכרח שמרצה אפילו אינו על מצחו, והשיב לו רבי יהודה טומאה הותרה בציבור ואין צריך לריצוי ציץ. ואם כן לרמב"ם שפסק טומאה דחוייה בציבור וסובר כדעת רבי יהודה, קשה קושיית רבי שמעון מכהן גדול ביום הכיפורים איך ירצה אם יאירע טומאה^א.

אמנם לפי דברי הקצות החושן לא קשה מידי, שכן לדעתו בקדשי קדשים אין שייך שיקבלו טומאה, שמאחר שאין להם בעלים אין להם הכשר לדעת הרמב"ם. וכיון שכל עבודות יום הכיפורים היו קדשי קדשים, אם כן אי אפשר שיאירע טומאה באותו יום, ולא קשה קושיית רבי שמעון לרבי יהודה לפי הרמב"ם. ומה שהקשה רבי שמעון, היינו משום שסובר חיבת הקודש מכשרת מדאורייתא, ולדעתו שייך בקדשי קדשים הכשר מחמת חיבת הקודש, אבל הרמב"ם שפסק (הל' טומאת אוכלין פ"ה ה"ז) חיבת הקודש לאו דאורייתא לפי דעתו לא קשה מידי.

ובגוף דברי הקצות החושן, שמחדש שאין מציאות של קבלת טומאה לקדשי קדשים כיון שאין להם הכשר, האריכו הרבה אחרונים להקשות ולהוכיח מכמה מקומות בש"ס שמצאנו טומאה בקדשי קדשים, ונביא דברי כמה מהם.

דין אתרוג של מעשר שני לפי הקצות שצריך רצון בעלים

המנחת חינוך (מצוה סט) מקשה ממה ששינוי במשנה (סוכה לד:), 'אתרוג של מעשר שני בירושלים לא יטול, ואם נטל כשר'. ובגמרא (לה.) נחלקו אמוראים אם אתרוג צריך שיהא בו רק היתר אכילה בלבד ואין צריך שיהא בו דין ממון, או צריך שיהא בו גם דין ממון, שיהא נחשב לממונו. ובטעם שאין ליטול לכתחילה אתרוג של מעשר שני נחלקו אמוראים בגמרא (לה:), אם הטעם מפני שמכשירה בכך לקבל טומאה על ידי שנוגע האתרוג במים שעל גבי אגודת הלולב, ואסור לגרום טומאה למעשר שני, או מפני שמפסידה על ידי משמוש הידים. עוד אמרו שם בגמרא, על מה שאמרו במשנה שבדיעבד אם נטל אתרוג של מעשר שני בירושלים יצא, שלמי שסובר שדי שיהא בו רק היתר אכילה, דין זה הוא לכולי עלמא, שהרי מעשר שני בירושלים יש בו היתר אכילה. אבל לסובר שצריך שיהא באתרוג דין ממון, לא אתי דין זה אלא לרבנן הסוברים מעשר שני ממון בעלים הוא, אבל לרבי מאיר הסובר מעשר שני ממון גבוה הוא, אף בדיעבד לא יצא כיון שאין בו דין ממון.

וכתב המנחת חינוך, שאם נאמר כדברי הקצות החושן שכל דבר שהוא ממון גבוה אין שייך בו הכשר לקבל טומאה מאחר שאין לו בעלים, אם כן גם למי שסובר שדי בהיתר אכילה ואין צריך שיהא באתרוג דין ממון, לא אתי דברי המשנה ככולי עלמא, שהרי לדעת רבי מאיר יהיה מותר ליטול אף לכתחילה, למי שסובר שטעם האיסור לכתחילה מפני שמכשירה, מאחר שבזה אין שייך חשש זה שמכשירה, שאין נעשה מוכשר אף אם יגעו בו מים. וכן קשה על פסקי **הרמב"ם** שפסק (הל' לולב פ"ח ה"ב) כמאן דאמר מפני שמכשירה, ומצד שני פסק (הל' מעשר שני פ"ג ה"ז) שמעשר שני ממון גבוה. ולפי זה קשה מדוע לא יטול לכתחילה והרי אין שייך בזה הכשר.

גם **החתם סופר** (שר"ת י"ד סי' לט) הרגיש בדבר זה, אך הוא לא כתב כן בתורת קושיא. שכתב על חידושו של הקצות החושן שלקדשי קדשים אין הכשר, שדבריו נכונים. והוסיף וכתב, שלפי זה באתרוג של מעשר שני, למי שסובר שאין צריך דין ממון באתרוג רק היתר אכילה, יהיה הדין קל יותר לדעת רבי מאיר מלדעת חכמים, שלרבי מאיר יהיה מותר ליטול אף לכתחילה, כיון שאין שייך לדעתו החשש שמכשירו וגורם לו אפשרות להיטמאות.

וצריך לפרש לדעת החתם סופר, שמה שאמרו בגמרא שלמאן דאמר משום היתר

(א) וראה מה שכתבנו עוד בישוב הסתירה בזה באוצר באר יעקב (גליון קכא) בשם האבני נזר.

אכילה דברי המשנה אתיא ככולי עלמא, הכוונה רק על הסיפא שאם נטל כשר, שדין זה נכון לכולי עלמא. אבל אין הכי נמי שלדעת רבי מאיר מותר ליטלו אף לכתחילה, ולכן לא היה קשה לו קושיית המנחת חינוך.

הכשר לקדשים על ידי משקים טמאים

גם בשו"ת **אחיעזר** (י"ד סי' א אות ג) כתב, שלפי דברי הקצות החושן שממון גבוה אין לו הכשר, נמצא שלדעת הרמב"ם שפסק קדשים קלים ממון גבוה הם, לא מצאנו טומאה לקדשים כלל אם חיבת הקודש לאו דאורייתא, ואין כתבה התורה (ויקרא ז, יט) 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל'. וכן אמרו בזבחים (קא). לגבי קרבנות של שמיני למילואים ששרפום אהרן ובניו, שיש מי שסובר מפני הטומאה נשרפה, ומוכח שיש טומאה לקדשי קדשים. וכן הקשה מדברי הגמרא הנ"ל בסוכה לענין מעשר שני שאמרו מפני שמכשירה. וכן אמרו במשנה (מעשר שני פ"ג מ"א) צבי שלקחו בכסף מעשר ושחטו ונטמא יפדה, הרי שיש טומאה למעשר שני אף שממון גבוה הוא.

והביא האחיעזר, שיש מתרצים שמצאנו הכשר לקדשים על ידי משקים טמאים, שאמרו במשנה (מכשירין פ"א מ"א) משקין טמאים מטמאין לרצון ושלא לרצון. וכן פסק הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פ"ב ה"א), שבמשקים טמאים שהטומאה וההכשר באים כאחד מועיל ההכשר אף שלא לרצון הבעלים. אלא שבחולין משמע בגמרא שדנו איך מצאנו הכשר לקדשים שיהיו ראויים לקבל טומאה, שאם יגע בהם טמא יטמאם ולא שנטמא עכשיו, ומזה הוכיח הקצות החושן שאם חיבת הקודש לאו דאורייתא, לא מצאנו הכשר לקדשים שאין להם בעלים.

איברא, שבתירוף זה עדיין לא נתיישבו דברי הגמרא בסוכה שאמרו הטעם באתרוג של מעשר שני מפני שמכשירה, היינו שמכשירה לקבל טומאה לעתיד, ואין מדובר שם שנטמאת עכשיו.

עוד כתב האחיעזר, שבאמת נראה שאין דברי הקצות החושן מוכרחים. שאפשר לומר, שאף לדעת הרמב"ם שנתנית המשקים על האוכל צריכה להיות דווקא לרצון הבעלים, ואין די ברצון הנותן, אין דין זה אלא בדבר שיש לו בעלים, שכיון שהוא הבעלים אין אדם אחר יכול להכשירו שלא ברצונו, וכסברא שביאר הכסף משנה בדעת הרמב"ם, אבל בדבר שאין לו בעלים כגון הפקר, מודה הרמב"ם שדי ברצון הנותן. ואם כן הוא הדין בהקדש שממון גבוה הוא, יש לו הכשר בנתינת משקים לרצון הנותן.

גם בהעמק **שאלה** (שאלתא מד אות ה) ועוד כמה אחרונים כתבו חילוק זה, שבדבר שאין לו בעלים די ברצון הנותן. וראה בכלי חמדה (שם) שגם הוא כתב בתחילה יסוד זה, אך מסיק שבהקדש אי אפשר לומר כן, שהקדש אינו כמי שאין לו בעלים שהרי ממון גבוה

הוא, ואם כן יש לו בעלים ואינו דומה להפקר שאין לו בעלים כלל. עיין שם.

אם אדם יכול לאסור חפץ של הפקר

ולכאורה יש להעיר על זה, ממה שמצאנו בדברי האחרונים (ראה מקור חיים סי' תמח ס"ק ט; אמרי בינה שחיטה סי' יב) שנחלקו אם יכול אדם לאסור חפץ של הפקר. ומחלוקתם תלויה בטעם הדבר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, האם הוא דווקא משום שיש לו בעלים, לכן אין אדם אחר יכול לאסרו שלא ברצון הבעלים, וממילא בדבר הפקר שאין לו בעלים המעכבו כל אדם יכול לאסרו. או שמא מה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, היינו משום שאין אדם יכול לאסור רק דבר שהוא שלו שיש לו בעלות עליו, אבל כשהוא אינו בעלים עליו אינו יכול לאסרו, אף שהוא של הפקר ואין כאן בעלים אחרים המעכבים עליו.

והנה בהקדש הדבר פשוט לכולי עלמא שאין אדם יכול לאסור חפץ של הקדש, ואם כן לכאורה מוכח שהקדש נחשב כיש לו בעלים ושלא כדברי האחיעזר וההעמק שאלה, שאם נאמר שהקדש נחשב כהפקר, היה צריך להיות הדין שכל אדם יכול לאסרו לאלו הסוברים שאדם אוסר חפץ של הקדש.

ואפשר שדין הכשר אוכלין קל יותר מדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואין ההקדש מעכבו מלהכשירו לקבל טומאה אף שאינו יכול לאסרו, ואין לדמות מילתא למילתא.

וראה בכלי חמדה שכתב בתוך דבריו, שאם נאמר הטעם שמועיל הכשר בקדשים משום שאין להם בעלים, אם כן בהכרח שאין טעם הרמב"ם שמצריך רצון הבעלים להכשר משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שהרי גם חפץ של הפקר שאין לו בעלים אין אדם יכול לאסרו, ואם כן מה מועיל מה שאין להקדש בעלים, והרי אינו יכול לאסרו, ואין הוא מכשירו. ובהכרח שאין טעם הרמב"ם משום שאין אוסר דבר שאינו שלו, אלא מטעם אחר.

משקים שציוותה התורה ליתן על הבשר או שהם צורך גבוה

הקהלות יעקב (בבא מציעא סי' ל) מביא דברי האחיעזר, וקושיותיו על הקצות החושן מכמה מקומות בש"ס. והוא מוסיף להקשות מדברי הגמרא בפסחים (ז, ב), שמוכח שמנחה במקום שנגע בה השמן נעשית מוכשרת לקבל טומאה. והרי מנחה קדש קדשים היא, הרי שיש הכשר לקדשים.

וכתב הקהלות יעקב שאפשר לומר, שאף לדעת הקצות החושן שאין הכשר לקדשים, מכל מקום במקום שציוותה התורה ליתן משקה על האוכל מודה ששייך הכשר בקדשים. שהרי הטעם שאין הכשר לקדשים, משום שבעל הקרבן אינו בעלים ואין רצונו רצון בעלים, אבל רצון גבוה ודאי מועיל להכשיר, ולכן משקים שציוותה התורה ליתנם על האוכל כמו שמן על המנחה, יש

בהם רצון גבוה ומכשירים את האוכל להיות ראוי לקבלת טומאה. אבל בפרה שהעבירה בנהר, אין שום רצון וניחותא מצד הגבוה באלו המשקים.

וכתב שאפשר להוסיף עוד ולומר, שלא רק במקום שיש ציווי מפורש ליתן משקים נעשה הקרבן מוכשר לקבלת טומאה, אלא אף במקום שאין חיוב מן הדין, אך הוא נותן עליו משקים לצורך הקרבן ולתועלתו, כגון שהיתה הבהמה מלוכלכת ורחצוה כדי לנקותה, גם זה מועיל להכשירו לקבלת טומאה, שבוודאי יש בזה רצון גבוה, מאחר שעושה הדבר לצורך גבוה. וממילא נתיישבה קושיית האחיעזר ממה שמצאנו שקרבן המילואים נשרף מפני הטומאה, הרי שיש טומאה לקדשי קדשים, שלפי מה שנתבאר אפשר להעמיד כשהוכשר בנתינת משקים לצורך גבוה, כגון שהיתה הבהמה מלוכלכת ורחצוה.

יישוב דברי הפנים יפות שאין נותנין שמן במנחת סוטה שלא תוכשר ולא תטמא

על פי דברי הקהלות יעקב יש ליישב קושיא עצומה בדברי הפנים יפות (נשא), שכתב לבאר הטעם שציוותה התורה במנחת סוטה שלא ליתן עליה שמן, משום שיש לחוש שתעשה האשה בערמה שלא יבדקו אותה המים, שתלך ותטמא עצמה ותעלים טומאתה, ובשעה שיתן לה הכהן את המנחה אל כפה תטמא המנחה, וכיון שהמנחה טמאה לא יועילו המים לבדקה מאחר שלא נעשתה המנחה כדין, שאין המים מועילים אלא כשהוקרבה המנחה כדין. ומחמת חשש זה, הוצרכו לקחת קמח שלא הוכשר לקבל טומאה, ולא יצקו שמן על המנחה, בכדי שלא תוכשר, וגם אינה מתכשרת מחמת חיבת הקודש, דקיימא לן חיבת הקודש לאו דאורייתא.

ובמנחת קנאות (על מסכת סוטה, להגאון רבי מאיר אריק, י"ד). תמה על דברי הפנים יפות, שהרי שנינו (מנחות נד.) שאם רוצה לגבל את המנחה במים רשאי, שלא אסרה התורה רק נתינת שמן, אבל בנתינת המים אין איסור, ואם כן מוכח שלא איכפת לן שתוכשר המנחה. וראה שם מה שמיישב על פי דברי הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פ"א ה"ד) שרק בדיעבד אם נתן מים לא נפסלה המנחה, אבל לכתחילה אין ליתן בה מים².

אמנם לפי היסוד שכתב הקהלות יעקב מיושבים דברי הפנים יפות, שעל ידי נתינת מים לא תוכשר המנחה, כיון שאין שום מצוה בנתינה זו, וממילא אין כאן רצון בעלים הגבוה, ולכן אין איסור בנתינת מים. מה שאין כן בשמן אם היתה מצוה בנתינתה כבכל שאר מנחות, היתה המנחה מתכשרת על ידי זה, שיש בזה רצון גבוה כשעושה כציווי התורה.

עוד אפשר ליישב דברי הפנים יפות אף לולא דברי הקהלות יעקב, על פי דברי **הרשב"ם** (בבא בתרא זז. ד"ה לא צריכא) שרק

(ב) וראה גם בתורת משה לחתם סופר (נשא) מה שמפלפל בדברי הפנים יפות.

לכפרה כדידיה דמיא'. ואם כן הוא הדין לענין הכשר לקבלת טומאה, שהרי הקצות החושן השווה דין הכשר לרצון בעלים לדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

לפי הרמב"ם נחלקין בזה סוגיות הגמרא

אמנם יתכן לומר שלא קשה על הקצות החושן מדברי הגמרא בחולין הנ"ל, שהוא סבר שסוגיות הגמרא בפסחים ובחולין שהעמידו דווקא בפרה של זבחי שלמים ולא אמרו בסתם פרת קדשים, בהכרח חולקת על סברא זו שאמרו בחולין שכיון שקני ליה לכפרה כדידיה דמיא.

לפי זה אפשר ליישב דקדוק בדברי הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פ"י הי"ז), ששינה מלשון הגמרא שדיברו מפרה של זבחי שלמים, והוא כתב 'פרת קדשים'. ובכלי חמדה העיר מזה על הקצות החושן שמביא ראיה לדעת הרמב"ם שצריך רצון בעלים, ואילו הרמב"ם עצמו כתב פרת קדשים.

אך לפי הנ"ל אפשר לומר, שהרמב"ם סבר שסוגיות הגמרא בחולין ובפסחים סברה שצריך בעלים גמורים, ולכן לא מצאנו הכשר בקדשי קדשים. אבל הרמב"ם עצמו נקט להלכה שבעל הקרבן נחשב כבעלים כיון שעומד לכפרתו, ולכן סובר שכל הקדשים יש להם הכשר.

אולם לפי זה לכאורה עדיין קשה קושיית המנחת חינוך ושאר אחרונים שהקשו מדברי הגמרא בסוכה, שאתרוג של מעשר שני יש לו הכשר, ומוכח שמועיל רצון הנוטל אף שאינו גזבר. ולכן כתב הקהלות יעקב, שצריך לומר הטעם שמועיל הכשר להקדש, משום שכל אדם שיש לו זכות השתמשות בדבר הרי הוא כבעלים, ולכן בעל הקרבן שיש לו זכות השתמשות והקרבה בקרבן ומתכפר בו הרי הוא כבעלים, והרצון שלו מועיל להכשירו לקבל טומאה. וכן במעשר שני כיון שיש לו בו זכות אכילה הרי הוא כבעלים של הדבר, ואין צריך בהכשר רצון בעלים גמורים, אלא סגי ברצון מי שהדבר מיוחד לו.

הקהלות יעקב מביא ראיה גדולה ליסוד זה, מדברי הגמרא (כריתות יג.) שחלב שבפי הדד יכול להכשיר לקבל טומאה אפילו בסתמא שלא חשבו עליו, משום שהתינוק נחא ליה בזה. ואף שהתינוק אינו בעלים, הרי מוכח שמאחר שהדבר עומד ומיועד לצרכו, נחשב לענין זה כבעלים ומועיל רצון שלו להכשיר האוכל. וכתב שכעין זה מצא בחזון איש, שמי שהוא שומר או אפטרופוס נחשב כבעלים.

גם בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ג סי' קנד) כתב כן. ומוכיח כן מדברי הגמרא בחולין (מ:) לגבי דין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שיש מי שסובר שקדשים נחשב כשלו כיון דקני ליה

במים צריך מחשבה ורצון בעלים, כיון שבהם נאמר 'וכי יותן מים על זרע' ודורשים יותן דומיא דיתן, אבל ביון ושאר משקים אין צריך רצון כלל ומכשירים בכל ענין. ואם כן אף אם בהקדש אין שייך הכשר משום שממון גבוה הוא וכדברי הקצות החושן, מכל מקום בנתינת שמן היתה המנחה מתכשרת אם היו נותנים בה שמן, מה שאין כן כשבוללה במים אין המנחה מתכשרת לקבל טומאה.

לפי זה לא קשה גם מה שהקשו האחרונים על הקצות החושן מכמה מקומות שמוכח שיש הכשר להקדש, שאפשר להעמידם בהכשר על ידי שאר משקים. אמנם דברי הרשב"ם חידוש הם, וראה בשו"ת **אבני מילואים** (סי' כ) מה שהקשה עליו.

דעת הקהלות יעקב שדי ברצון מי שיש לו זכות ההשתמשות

עוד כתב הקהלות יעקב, שלכאורה אפשר לומר שלא כדברי הקצות החושן, אלא אף שהקדש ממון גבוה הוא, מכל מקום יש לו הכשר אף לדעת הרמב"ם הסובר שנתנית המשקים צריכה להיות לרצון הבעלים, משום שאפשר שמועיל רצון הגזבר, שגזבר הרי הוא כבעלים כמו שאמרו בירושלמי (חלה פ"א). ובזה מיושבות ראיות האחרונים שהוכיחו מכמה מקומות שהקדש יש לו הכשר.^א

(א) וראה גם בכלי חמדה (שם) שמאריך הרבה בזה אם שייך לומר שגובר הוא כבעלים לענין זה.

• תמצית השיעור •

שציותה התורה ליתן משקה או שהוא לצורך ותועלת גבוה מועיל להכשיר.

✧ **בפנים יפות** שלכן אין שמן במנחת סוטה שלא תטמא, ומנחת קנאות מקשה שיכולה לגבל במים, ולקהלות יעקב מובן שנתנית מים אינו מצוה ואינו מכשיר הקדש.

✧ ישוב הפנים יפות לרשב"ם ששאר משקין חוץ ממים מכשירים גם שלא לרצון.

✧ **בקהלות יעקב** שמועיל רצון הגזבר שהוא כבעלים, או במעשר שני שיש בו זכות אכילה. וראה מחלב שבפי דד.

✧ יש לומר שהוא מחלוקת סוגיות הגמרא אם זה שיש לו כפרה מזה הוא נחשב בעלים לענין הכשר.

לכולי עלמא, אך לקצות אם הוא ממון גובה מותר לכתחילה. ואולי הכוונה רק על זה שדיעבד יוצא, וכן נראה בחתם סופר.

✧ **באחיזר** שגם לרמב"ם שייך הכשר בקדשים במשקין **טמאים** שטמאים גם שלא לרצון. אך עדיין יש לעיין מאתרוג של מעשר שני.

✧ **לאחיזר** והעמק שאלה, **בהפקר** שאין בעלים, מודה הרמב"ם שאין צריך רצון בעלים.

✧ מזה שאי אפשר לאסור הקדש, משמע שנחשב **כיש** לו בעלים. ואולי לענין הכשר לקבל טומאה קל יותר.

✧ **בקהלות יעקב** שגם לקצות באופן

✧ משקין מכשירים את האוכל לקבל טומאה רק כשנתינתו לרצון, לרמב"ם דווקא לרצון הבעלים, ולתוספות רצון נותן המשקה.

✧ **לקצות** לרמב"ם אין הקדש מתכשר לקבל טומאה, רק קדשים קלים שהוא ממון בעלים. ומזה שנקטה הגמרא 'שלמים' מוכח כרמב"ם.

✧ **כלי חמדה** מבאר להנ"ל מה שלרמב"ם ציץ מרצה רק בעודו על מצחו אף שטומאה דחוייה, כי ביום הכפורים שעובדים בקדשי קדשים אין שייך שיקבלו טומאה.

✧ **מנחת חינוך** מוכיח מגמרא שאם אין צריך דין ממון באתרוג, מה שבמעשר שני יוצא בדיעבד אבל לא לכתחילה הוא

מזל טבא וגדא יאה

ברכה נאמנה מוגשת בזאת לכבוד ידידנו הנכבד האברך החשוב רב המעלה, מופלג בתורה ובחסידות איש חמדות וברוך הכשרון, מסור בלב ונפש להפצת תורת זקנו מורינו הגה"צ שליט"א ולכל עניני המכון

הרה"ח ר' אלימלך רויטמן שליט"א

מחשבו אברכי כולל עין 'שירת שלמה' בני ברק ומזכיר מכון 'טעם התורה'

לרגל השמחה השרויה במעונו בלידת הבן למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

ברכה מיוחדת לזקנו הגדול מורינו הנאון הצדיק רבי **יעקב גרינוואלד שליט"א**

והברכה אחת היא לסבים החשובים:

הנאון רבי מאיר רונגארטן שליט"א - ראש הישיבה דחסיד בעלזא בעיה"ק ירושלים ת"ו

הרה"ג ר' אפרים פישל רויטמן שליט"א - הרה"ג ר' אברהם דוד רונגארטן שליט"א

יהי רצון שיוכה לחיות ממנו רוב נחת דקדושה ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים

מתוך רוב ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו ומייליו כל משאלותיו לטובה, אמן.

כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י מכון 'טעם התורה'

להוצאת שיעורי הגאון הגדול

מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

להערות והארות

ולכל ספרי המכון:

טל: 072-54-8470816

דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com